

УДК 75.03:069:(477.86-21)«XIX/XX»

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2022.3.13>**Чмелик Ірина Василівна,**

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
orcid.org/0000-0001-8352-6873
irynachmelyk@gmail.com

ЕКСПОЗИЦІЙНІ МАЙДАНЧИКИ ДЛЯ ТВОРІВ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКУ У XX – НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТІ: ЗДОБУТКИ, ВТРАТИ, ПЕРСПЕКТИВИ

У роботі розглядаються виставкові простори Івано-Франківська, де експонуються твори візуального мистецтва. Висвітлюється діяльність найбільш знакових у художньому житті міста майданчиків, серед яких галерейні та музейні зали, приміщення навчальних закладів, бібліотек, крамниць, закладів громадського харчування, відкритих міських площ та просторів. **Мета наукової розвідки:** розкрити потенціал виставкових локацій для експонування творів візуального мистецтва в Івано-Франківську, простежити специфіку їх функціонування в хронологічному аспекті. Розглядається динамічний процес як здобутків в експозиційній діяльності міста, так і втрат виставкових приміщень, які свого часу ставали важливими для культурного життя міста, де відбувалися творчі акції світового масштабу. У роботі досліджується проблема браку виставкових приміщень в івано-франківських музеях. Простежуються пошуки нових експозиційних майданчиків у зв'язку зі зміною ролі та функцій мистецтва, його сприйняття глядачами в умовах постмодернізму, а також процесів, пов'язаних зі зміщенням акцентів та фокусів у сприйнятті і ретрансляції творів сучасного мистецтва. З'ясовано, що метою появи нових виставкових просторів у місті на початку XXI століття є формування більш виразного впливу артефактів на глядача, позбавлення певної епатажності, бажання зробити цей простір більш відкритим для комунікацій і дискусій. У статті використані такі методи: емпіричні, що сприяють виявленню одиничних фактів, спостереження за окремими виставками й арт-локаціями; аналітичні, за допомогою яких простежуються важливі процеси в експозиційній діяльності міста; систематизації та узагальнення, що допомагають зробити аргументовані висновки про стан, проблеми та перспективи виставкової галузі обласного центру.

Ключові слова: Івано-Франківськ, виставки, експозиційні майданчики, візуальне мистецтво, музеї, мистецькі галереї.

Chmelyk Iryna. EXHIBITION LOCATIONS FOR VISUAL ART WORKS IN IVANO-FRANKIVSK IN THE XXth AND BEGINNING OF THE XXIth CENTURY: GAINS, LOSSES, PROSPECTS

The exhibition spaces of Ivano-Frankivsk, where works of visual art are exhibited, are considered in the work. The activity of the most significant sites in the artistic life of the city is covered, including gallery and museum halls, premises of educational institutions, libraries, shops, public catering facilities, open city squares and spaces. The purpose of the scientific research is to reveal the potential of exhibition locations for the exhibition of visual art works in Ivano-Frankivsk and to trace the specifics of their functioning in chronological terms. The dynamic process of both gains in the exposition activity of the city and losses of exhibition premises, which at one time became important for the cultural life of the city, where world-class creative events took place, is considered. The problem of lack of exhibition premises in Ivano-Frankivsk museums is studied. The work traces the searches for new exhibition areas in connection with the changing role and functions of art, as well as, in particular, in connection with the shift of emphasis and focus in the perception and retransmission of contemporary art works. It was found that the purpose of the appearance of new exhibition spaces in the city at the beginning of the XXI century was to form a more pronounced impact of artifacts on the viewer, depriving a certain outrage, the desire to make this space more open to communication and discussion. The following methods are used in the article: empirical that help to identify individual facts, observation of individual exhibitions and art locations, etc.; analytical with the help of which important processes in the exposition activity of the city are traced; systematization and generalizations that help to make reasoned conclusions about the state, problems and prospects of the exhibition industry of the regional center.

Key words: Ivano-Frankivsk, exhibitions, exhibition grounds, visual arts, museums, art galleries.

Вступ. Твори візуального мистецтва потребують належного оформлення, представлення та зберігання. А динамічні процеси в культурі загалом, як і сприйняття мистецтва в сучасному суспільстві вимагають зміни розуміння його експонування в музейному, галерейному, виставковому чи іншому просторі, що неодмінно призводить до пошуків нових майданчиків та шляхів донесення арт-об'єктів до глядача. Важливо простежити процеси і специфіку формування та розвитку експозиційного середовища міста Івано-Франківська, виявити причини здобутків і втрат, а також накреслити шляхи подальшого поступу та перспективи функціонування арт-майданчиків у культурному житті регіону. **Мета розвідки:** розкрити потенціал виставкових локацій для експонування творів візуального мистецтва в Івано-Франківську, простежити специфіку їх функціонування в хронологічному аспекті.

Матеріали та метод. Проблемам експонування мистецьких творів на Прикарпатті не було приділено достатньої уваги, розвідки сучасних дослідників стосуються більшою мірою діяльності музеїв, змін їхнього експозиційного середовища, окремих знакових для регіону чи всієї України виставок, подій, акцій [2; 11]. Більш широко висвітлені у ЗМІ міжнародні мистецькі бієнале «Імпреза», що відбувалися в Івано-Франківську [3; 6]. У статті використані такі методи: емпіричні, що сприяють виявленню одиничних фактів, спостереження за окремими виставками й арт-локаціями тощо; аналітичні, за допомогою яких простежуються важливі процеси в експозиційній діяльності міста; систематизації та узагальнення, що допомагають зробити аргументовані висновки про стан, проблеми та перспективи виставкової галузі обласного центру.

Результати: Івано-Франківщина – регіон, відомий передовсім розмаїттям різних видів народного декоративно-ужиткового мистецтва. Втім, з кінця XIX – початку XX ст. тут активно працювали професійні майстри живопису, графіки та скульптури, які часто змушені були виставляти свої роботи на виставках у інших містах. Активізація виставкової діяльності у місті Станіславі

(нині Івано-Франківськ) у міжвоєнний період пов'язана з організацією у 1933 р. мистецького об'єднання «Оріон». Очевидно, виставки Товариства відбувалися у приміщенні Покутського музею Графа Старжинського, який був першим у Станіславі музеєм, заснованим 1928 року при Воєводській регіональній комісії. Тоді, за ініціативи станіславівського історіографа доктора Чеслава Хованця була створена культурно-просвітня секція, а також музейна комісія, які своїм головним завданням вбачали формування регіонального Покутського музею. Разом із Чеславом Хованцем над створенням музею працювали викладачі Першої польської гімназії Войцех Пшедвоєвський, Максиміліан Розенбаум, проф. Йозеф Малех та ін. План і програму роботи музею склав Богдан Януш, який також завідував збором експонатів [10]. У перші роки діяльності музей розташовувався у кількох приміщеннях: у двох залах та двох кімнатах Міської ошадної каси (нині вул. Гетьмана І. Мазепа, 14), музейна бібліотека та архів містилися в Першій польській гімназії та магістраті. Протягом усього періоду його існування питання музейного приміщення так і не було вирішене. Міська влада постановила передати під музей приміщення ратуші після її відбудови, але після її ремонту у 1932 році там відкрилися дешеві крамнички та ресторани і місця для музею не знайшлося [10].

На початку 1940-х рр., коли відбулася реорганізація місцевих музеїв у Краєзнавчий (з залученням фондів музеїв «Опілля» в Рогатині, частини експонатів із музею «Гуцульщина» (Жаб'є, нині Верховина) і остаточним його «переселенням» у будівлю відновленої Ратуші, фонди і всі експонати були переміщені туди, там же проводилися виставки. Так, на «Першій виставці образотворчого мистецтва Станіславщини» (1941) було представлено 459 творів 148 професійних та самодіяльних митців [8, с. 3]. Ця виставка стала найбільш масштабною подією першої половини XX ст. у Станіславі, і повною мірою продемонструвала достойний рівень видів, жанрів, виявів, напрямів образотворчого мистецтва Прикарпаття. Для експозиції було задіяно п'ять залів першого поверху краєзнавчого музею.

Нині виставкові приміщення у Краєзнавчому музеї розміщені на трьох поверхах, де перший – присвячений постійно діючим експозиціям археології, історії, природи, на 2 поверсі розміщуються мистецькі колекції, зокрема іконопис і відреставровані твори проекту «Врятуймо скарби разом», на 3 поверсі відбуваються змінні виставки сучасних митців.

Активізація виставкової діяльності після Другої Світової війни у місті пов'язана з появою Станіславського Товариства Художників (1947), що розміщувалося по вул. Радянській (нині Незалежності) у колишньому приміщенні майстерні по виготовленню надгробних пам'ятників, де діяли скульптурний та, згодом, столярний цех, там проводилися збори та перші виставки Товариства [1].

Після будівництва споруди Співки художників (1970) в Івано-Франківську (за ініціативи київського Товариства «Укоопхудожник» архітектор Л. Попиченко), з'явився головний виставковий майданчик у вигляді просторого, добре освітленого залу, що й нині за обсягами є одним із найбільших експозиційних просторів міста. Поруч знаходяться майстерні та адміністративні приміщення митців Івано-Франківської обласної організації Національної Співки Художників України.

Головною тенденцією 1960-70-х рр. була зміна призначення недіючих храмів та пристосування їх під музейні установи, де відбувалися виставки. Так, у 1960-х рр. Вірменську церкву перетворено на музей релігії та атеїзму, горище якого на деякий час стало прихистком і майстернею художника Опанаса Заливахи.

Після відкриття Івано-Франківського художнього музею (нині Музей мистецтв Прикарпаття) у 1980 р. у приміщенні Колегіати магнатів Потоцьких багато творчих акцій перемістилося в його простори. Нині там експозиція поділена на кілька відділів, у центральному нефі постійно відбуваються знакові виставки митців минулого і сучасності, проводяться зустрічі, лекції, конференції. Також для експозицій відведено малий зал, що знаходиться у вівтарній частині. Окремі виставки проводяться у відбудованому при-

міщенні дзвіниці поряд із музеєм. Важливі і вартісні фонди музею нині розміщуються у кількох приміщеннях, зокрема і по вул. Низовій, де досі триває ремонт для належного зберігання колекцій. Втім, приміщень для експонування власних фондів музеєві бракує. Так, відомий факт, що М. Фіголь, один з ініціаторів та організаторів художнього музею, після того, як його роботи забрали з основної експозиції, відкрив у своєму будинку власний музей. Такі ж бажання за життя висловлювали і Опанас Заливаха, і друзі Володимира Чернявського. Слушну думку із цього приводу висловив мистецтвознавець, директор ЦСМ А. Звіжинський: Звісно, коли роботи художників знаходяться у фондах і побачити їх практично неможливо, виникає питання: навіщо музей? [5]. Нині проблема з реекспозицією творів місцевих митців у Музеї мистецтв Прикарпаття залишається актуальною.

Для експонування творів візуального мистецтва задіюються наявні у місті громадські простори бібліотек, освітніх центрів тощо. Серед таких локацій варто передусім згадати відділ мистецтва Наукової бібліотеки імені Івана Франка, який часто слугує і виставковим, і конференцзалом, місцем літературних презентацій і навіть концертним майданчиком. Для невеликих, але вагомих виставок часто використовується головний хол бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, де найчастіше представляються творчі проекти студентів та викладачів цього навчального закладу. У 1990-2000-х роках активно використовувався другий поверх Бібліотеки для дітей і юнацтва (Обласний науково-методичний центр народної творчості). Серед знакових акцій варто вказати виставку художньої вишивки митця П. Сендея з Канади (1992), художника Миколи Лопати (1993), живопису коломийської художниці Емілії Бережницької (1994), писанок народного майстра Олега Кірашука (1995), виставка художника Богдана Татарчука (1996) та ін... [детальніше див. джерело 7].

Виставки патріотичного змісту відбуваються в приміщеннях товариства «Просвіта», «Центру патріотичного виховання молоді» а

з 2015 року і Музею Небесної Сотні. Варто відзначити, що у зв'язку з повномасштабною російською агресією, необхідно більшого значення надавати створенню нових, актуальних експозицій, які висвітлюють сторінки героїчної боротьби українського народу проти загарбників на різних історичних етапах.

Останнім часом дещо несподівано для місцевої публіки, але прогнозовано в ситуації сучасних соціокультурних процесів, як виставкові майданчики використовуються вестибюлі Івано-Франківського драмтеатру (Виставка М. Стороженка та його школи), обласного театру ляльок імені Марійки Підгірянки, регулярно задіюються вестибюлі ПНУ тощо. Такі локації потребують переносних конструкцій для експонування, а також спеціального освітлення, тому до представлення творів у таких місцях слід підходити ретельно, відбираючи масштабні, монументальні роботи.

З відкриттям виставкової зали Івано-Франківської дитячої художньої школи (вул. В. Чорновола, 2015), тут отримали можливість представляти свою творчість не лише учні, а й випускники, митці, педагоги цього та інших навчальних закладів міста й області, студенти Івано-Франківського коледжу, Навчально-наукового інституту мистецтв та ін. Характерними стали виставки, які є результатом проведення обласних та всеукраїнських конкурсів дитячого малюнку.

Окрему групу виставкових локацій Івано-Франківська становлять перші галереї, де можна було виставити мистецькі твори на продаж і також їх придбати. Так, у 1990-х – на поч. 2000-х рр. активно працювали салон-магазин «Ортус» (з 1994 р.), Галерея «Оле-Тур», галерея-рамарня «Цмок», «С-Об'єкт» (з 1993 р.), який став одним з виставкових майданчиків кількох міжнародних бієнале сучасного мистецтва «Імпреза». Можливість виставляти і придбати окремі роботи митців-початківців, студентів і викладачів була у мистецькому салоні в приміщенні художньо-графічного факультету Прикарпатського університету імені Василя Стефаника (вул. І. Мазепи), ініціатором й організатором якого став мистець, мистецтвознавець і педагог В. Лукань. На

жаль, із реорганізацією мистецьких кафедр в Інститут мистецтв та їхнім переходом до нового приміщення на вул. Ак. А. Сахарова, цей невеличкий салон був зачинений. Зовсім нещодавно, на початку 2022 року був відкритий виставковий зал ПНУ, де за цей час було проведено кілька цікавих виставок: «Виставка gobelenів Богдана Губалія», дипломних робіт студентів кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та реставрації ПНУ, а також виставка художників-викладачів Навчально-наукового інституту мистецтв.

У 1990-х рр. поруч із галереями у центральній частині міста діяло кілька арт-кав'ярень, знаковими для шанувальників мистецтва стали «Маестро» (що діяла з 1995 р. на вул. І. Вагілевича як приватна картинна галерея Миколи Канюса), «Арт-кафе» у приміщенні НСХУ (вул. Незалежності) поряд із виставковим залом. Згодом, на початку 2000-х рр., для неформальних творчих зустрічей найактивніше використовувалося приміщення кав'ярні «Химера» (вул. В. Чорновола), де також відбувалися зустрічі з митцями, презентації книг тощо. Фактично, його функції як дискусійної платформи перебрав творчий клуб Підземний Перехід «Вагабундо». Нині за аналогічним принципом у місті діють сімейна ресторація «Світлиця Мулярових», де регулярно проводяться мистецькі акції, перформанси, а на стінах можна побачити твори народного декоративно-ужиткового мистецтва та картини художника Я. Стецика (дизайн-концепція інтер'єру – Я. Стецик). Має місто і своєрідне унікальне місце, що одночасно слугує і ресторацією, «Антикварня «Шпіндель», де можна придбати автентичні антикварні речі.

Цікавим та своєрідним явищем свого часу були так звані «квартирники» – виставки, що відбувалися в приватних приміщеннях художників. Цей аспект потребує більш ґрунтовного дослідження, йому варто присвятити окрему розвідку. Варто зазначити, що однією з перших таких відомих «домашніх» виставок була ретроспективна виставка творів Ярослава Лукавецького в його приватному помешканні (нині вул. В. Чорновола), згодом на жаль, будинок був конфіскований, мистець потрапив на заслання, а родина змушена була покинути

Станіслав. З метою експонування власних творів задумувалася та була споруджена згадувана галерея М.Фіголя поруч будинку, де мешкав митець (1998). Нині галерея є закритою для відвідувачів. Більшість творів, що є власністю Музею мистецтв Прикарпаття, перевезені до його фондів.

Нещодавно місто стало свідком дискусії, що розгорілася навколо проблеми збереження спадщини митця-шістдесятника Опанаса Заливахи. Активна громадянська спільнота міста висловила ініціативу створення окремого музею Опанаса Заливахи у приміщенні, де він жив (вул. Верховинська), там на горищі була майстерня та зберігалася значна частина робіт художника. Втім, для створення музею необхідно провести капітальний ремонт будівлі. На разі це питання залишається відкритим.

У середині 2000–2010-х роках у місті з'явилися нові приміщення, що передусім передбачали репрезентацію творів сучасного мистецтва: Галерея «Маргінеси» (з 2013 р.), Центр сучасного мистецтва, який деякий час розміщувався у приміщенні готелю «Дністер» (вул. Т. Шевченка, 1, будівля знакова для національної історії, нині є об'єктом скандалу його власника та громади міста). Окремі приміщення другого поверху недовго були пов'язані із мистецькими акціями у рамках фестивалю «Порто-Франко» (2015 р.). Нині твори з колекції «Імпрези» експонуються у галереї громадської організації «Ініціатива ЦСМ» (вул. М. Підгірянки). Галерея «Чеч» (вул. Є. Коновальця) діяла недовго, проте саме там чи не вперше були показані публіці знакові твори сучасних українських митців, серед яких А. Криволап, О. Ройтбурд, А. Савадов, В. Сидоренко та ін. (низка проєктів А. Звіжинського, 2018 р.).

Доволі знаковим явищем у мистецькому житті міста стало залучення організаторами «Імпрез» «Пасажу Гартенбергів» (галерея «Пасаж») як виставкового майданчика, де публіці презентувалися новочасні живописні, графічні твори, інсталяції, асамбляжі актуальних мистецьких напрямків, які нині складають колекцію ЦСМ. Цей простір, згодом був перетворений на торговий центр, нині там діє ресторація.

Фортечна галерея «Бастіон» з'явилася 2002 р. поряд з залишками міського фортеного муру, має низку крамниць, кав'ярень, тут постійно відбуваються виставки, де експонуються роботи як досвідчених митців, так і початківців, учнів дитячих художніх шкіл і студій, студентів, знаковими є виставки фотографії. Тут знаходиться окрема камерна галерея «Арт на Мур», де за період з 2012 по 2021 рр. було проведено сотні виставок митців з Івано-Франківська і всієї України, а засновник та працівники докладали чималих зусиль для популяризації та підтримки українського мистецтва. Виставки були дуже різноплановими, а їхньою основною метою було викликати реакцію глядача, не залишити його байдужим. У галереї проходили виставки класичного живопису і незвичних, авангардних мистецьких робіт, завдяки чому культурне життя Івано-Франківська стало трохи цікавішим і різноманітнішим [4]. У галереї «Арт на Мур» доволі широко були представлені твори «Імпрез» до 25 річчя першої Міжнародної виставки.

Відкриття ще одного виставкового майданчика з назвою «Підземний Перехід «Вагабундо» у 2018 році частково перебрало на себе місію відкритого дискусійного простору для творчих зустрічей у центрі міста. Галерея містить 2 зали, є можливість показу кінофільмів (документальні стрічки про Казимира Малевича (2018, Григорія Чубая (2021) та ін., відеоарту, організації конференцій (Свято ковалів, 2019), презентацій книжок (Б. Мисюга «Герметичне коло К. Звіринського» 2019, «Жадан, Калитко, Брехт», 2021, «Стефаник у питаннях і відповідях», 2022 тощо), благодійних акцій, виставок графіки, живопису, фотографії, інсталяцій, скульптури тощо (благодійна виставка графіки В. Луканя, виставка живопису Миколи Яковини, виставка плакатів Нікити Тітова (всі – 2021 р.), «Вибране» Катерини Косьяненко (квітень, 2022 р.), виставка кращих творів «Для Бога я створю найкраще»). Як постійна локація «Вагабундо» є дискусійним майданчиком проєкту «Йод», ведучим якого є Олег Гнатів (Мох «Перкалаба»), який постійно запрошує знакових для української історії, політики

та культури особистостей, а також місцевих митців, музикантів, письменників, архітекторів. Розташування у підвальному приміщенні «Вагабундо» дозволяє активно залучати його простори від початку повномасштабної війни, де проводяться благодійні акції, концерти, лекції, дискусії, телемости, завдяки яким вдається збирати кошти для ЗСУ. Часто учасниками таких акцій, виставок стають митці, які змушені були покинути свої домівки і переселитися до Івано-Франківська, таким чином сприяючи поживленню у нашому місті мистецького життя. Там же певний період діяла мистецька дитяча студія живопису для внутрішньо переміщених осіб, нині проводяться майстер-класи, танцювальні, літературні, музичні вечори. Всі події активно висвітлюються у соціальних мережах [9].

Ще одна нещодавно відкрита галерея «Детектор» на «Промприлад-Реновація» орієнтована на представлення сучасних і актуальних мистецьких проєктів, так само, як і арт-простір «Асортиментна кімната» (2019 р.).

Не можемо оминати увагою й відкриті локації, які час від часу перетворюються на виставкові майданчики, зокрема територія перед Палацом Потоцьких, яка нині перетворена на мистецький простір, де кілька років поспіль проводяться майстер-класи, творчі зустрічі, фестивалі (традиційні нічні кування в межах міжнародного фестивалю «Свято ковалів», Порто-Франко – Гоголь Фест та ін.). Нині приміщення «Палацу» активно реставруються, втім, мистецькі акції там проводяться регулярно. Для різних фестивальних подій та творчих атракцій задіюються площі Митрополита Андрея Шептицького перед Музеєм мистецтв Прикарпаття (виставка скульптури в межах Порто-Франко – Гоголь Фест, виставки до дня міста, фестивалі мистецтв та ремесел, зокрема «Станіславівський вернісаж» тощо), площа перед театром ім. І. Франка, Ринкова площа та Вічевий майдан, де є можливість проводити перформанси, флеш-моби, влаштовувати інсталяції, майстер-класи тощо. У 2019 році у межах згаданого фестивалю Порто-Франко – Гоголь Фест на Стадіоні «Рух» вперше містянам презентовано аеро-

фонію та масштабне світло-повітряне шоу. Тож експозиційні локації Івано-Франківська як відкритого типу так і закритого у своїй переважній більшості мають на меті сформувати більш виразний вплив артефактів на глядача, простежується бажання організаторів різних заходів та виставок зробити цей простір більш відкритим для комунікацій і дискусій, налагодити контакт із глядачем, залучаючи його у певні мистецькі контексти.

Висновки. Таким чином, експозиційне середовище Івано-Франківська змінюється відповідно до вимог часу, пріоритетів та актуальних культурних процесів і подій. Постійно з'являються нові локації, одні майданчики відкриваються, інші, навпаки, зникають з різних причин, в той же час місту бракує сталої локації для експонування творів з колекції міжнародних бієнале «Імпреза», що накопичилася в організаторів і потребує широкого представлення, на чому було наголошено А. Звіжинським під час міжнародного форуму МСУМК, що відбувся у лютому 2021 року.

Отож, місто Івано-Франківськ має свої простори різних форм власності для представлення мистецьких творів. Однак, помітні певні труднощі у виставково-галерейній галузі, що пов'язані насамперед із економічною стороною діяльності галерей, дорогою орендою приміщень, негативно у вплинули також карантинні обмеження 2019–20 рр., що прискорили процеси стагнації музейної та виставкової сфер міста. Так, незадовго по відкритті була закрита галерея «Чеч», змінила своє призначення галерея Арт-на мур, йде мова про закриття «Асортиментної кімнати». Водночас, з'являються нові простори, свідченням успішної діяльності яких є галерея «Детектор» на Промприлад-Реновація, «Підземний перехід «Вагабундо» та ЦСМ. Виставкова діяльність потребує залучення коштів від бізнесу та чіткої структуризації. Можливо, варто переймати досвід успішних проєктів, які нині діють в Україні, зокрема, МСУМК. Існує проблема браку виставкових приміщень у найбільших державних музеях міста, адже вони продовжують діяти у пристосованих приміщеннях, а спорудження музею сучасного мистецтва – досі залишається відкритим питанням.

Література:

1. Архів Інституту Народознавства НАН України. Ф. 1. Оп. 2. Од. зб. 466. Арк. 2.
2. Бабій Н. Станіславів – місто-музей і місто музеїв. Нові підходи в пошукові актуальних експозицій. *Роль музею у збереженні, реставрації та популяризації культурного надбання* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (з нагоди 35-ліття заснування Музею Мистецтв Прикарпаття). Івано-Франківськ, 2015. С. 158–161.
3. В Івано-Франківську відкрили виставку, присвячену 30-річчю бієнале «Імпреза». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rzHWciVcA9Y>
4. Галерея Арт на Мур. URL: <https://www.facebook.com/GalereaArtNaMur> (Допис від 06 вересня 21 року).
5. Звіжинський А. Станіслав Івано-Франківськ і його мистецтво (2018). URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/stanislavivano-frankivsk-i-iogo-mistetstvo>
6. Імпреза-89. URL: <https://artmuseum.org.ua/index.php/zakhody/vystavky/48-impieza-1989> (дата звернення: 20.01. 2022).
7. Карась Г. Івано-Франківськ: культурно-мистецька хроніка Незалежності. Івано-Франківськ : «Нова Зоря», 2001.
8. Каталог першої виставки образотворчого мистецтва Станіславщини / фвт.-упоряд. Д. Іванцев. Станіслав, 1941. 36 с.
9. Підземний перехід «Вагабундо». URL: <https://www.facebook.com/vagabundo.if>
10. Храбатин Н. Перший музей Станіслава, 2011. URL: <https://gk-press.if.ua/x4776/>
11. Чмелик І. Експозиційне середовище музеїв Прикарпаття наприкінці ХХ–початку ХХІ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 52, т. 3. С. 96–103.

References:

1. Arkhiv Instytutu Narodoznavstva NAN Ukrainy [Archive of the Ethnology Institute of National Academy of Sciences of Ukraine]. F. 1. Op. 2. Od. zb. 466. Ark. 2 [in Ukrainian].
2. Babii N. (2015). Stanislaviv – misto-muzei i misto muzeiv. Novi pidkhody v poshukovi aktualnykh ekspozytsii [Stanislaviv is a city-museum and a city of museums. New approaches in the search for relevant exhibitions]. *The role of the museum in the preservation, restoration and popularization of cultural heritage*. Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference (on the occasion of the 35th anniversary of the foundation of the Museum of Arts of Prykarpattia). Ivano-Frankivsk, pp.158–161 [in Ukrainian].
3. V Ivano-Frankivsku vidkryly vystavku, prysviachenu 30-richchiu bienale “Impieza” [Exhibition dedicated to the 30th anniversary of the Impieza Biennale opened in Ivano-Frankivsk]. URL: www.youtube.com/watch?v=rzHWciVcA9Y [in Ukrainian].
4. Halereia Art na Mur [Gallery Art na Mur]. URL: <https://www.facebook.com/GalereaArtNaMur> [in Ukrainian].
5. Zvizhynskiy A (2018). StanislavIvano-Frankivsk i yoho mystetstvo. [Stanislavivano-Frankivsk and his art]. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/stanislavivano-frankivsk-i-iogo-mistetstvo> [in Ukrainian].
6. Impieza-89 [Impieza-89] (2022). URL: <https://artmuseum.org.ua/index.php/zakhody/vystavky/48-impieza-1989> [in Ukrainian].
7. Karas H. (2001). Ivano-Frankivsk: kulturno-mystetska khronika Nezalezhnosti [Ivano-Frankivsk: cultural and artistic chronicle of Independence]. Ivano-Frankivsk : Nova Zorya [in Ukrainian].
8. D.Ivantsev. (1941). Kataloh pershoi vystavky obrazotvorchoho mystetstva Stanislavshchyny [Catalog of the first exhibition of fine arts in Stanislav region] Stanislav [in Ukrainian].
9. Pidzemnyi perekhid «Vahabundo» [Underground passage “Vagabundo”]. URL: <https://www.facebook.com/vagabundo.if> [in Ukrainian].
10. Khrabatyn N. (2011). Pershyi muzei Stanyslavo [First Museum of Stanislavov]. URL: <https://gk-press.if.ua/x4776/> [in Ukrainian].
11. Chmelyk I. (2022). Ekspozytsiine seredovishche muzeiv Prykarpattia naprykintsi KhKh–pochatku XXI stolittia [Exhibition environment of the Prycarpathian museums at the end of the XXth beginning of the XXIst century]. *Humanities science current issues*, 52 (3), (pp. 96–103) [in Ukrainian].